

Lubomír Hlavienka

NĚMECKÁ POVÁLEČNÁ REZISTENCE V MALÉ MORÁVCE V ROCE 1945¹

Abstract

The article focuses on activities of German resistance group in the area of Malá Morávka in Jeseníky mountains during Spring and Summer of 1945. Although some of Czechoslovak reports were exaggerated, local cell undoubtedly belonged to the most active parts of German underground movement in Czechoslovak borderland. The text aims to identify leaders and members of the paramilitary group and to analyse their connection to mythicised Werewolf organisation.

Keywords: Czechoslovakia, third Czechoslovak Republic, Germany, World War II, Werwolf, resistance

V průběhu srpna a září 1945 bylo příslušníky Sboru národní bezpečnosti (dále SNB) zatčeno větší množství osob z Malé Morávky a obcí v jejím okolí. Podle všeho se v řadě případů jednalo o příslušníky organizace Werwolf, kteří zde operovali a jimž je zřejmě možné přičíst odpovědnost za některé incidenty, které se v okolí této obce, rozkládající se na moravsko-slezském pomezí, odehrály mezi květnem a srpnem 1945. Cílem článku je zachytit vznik, činnost a nakonec i zánik německé rezistence v uvedeném prostoru a zmapovat tím činnost skupiny, která představuje na území Slezska a Moravy jeden z ojedinělých případů, kdy jsme z dochovaných pramenů schopni rekonstruovat aktivity německého organizovaného odboje.

Problematika německé poválečné rezistence je v odborné literatuře dosud v podstatě minimálně zpracovaným tématem. První souborné práce vznikly v 60. a 70. letech, další pak po roce 1989, nicméně většinou je spojuje spíše publicistický a beletristický styl.² Ze zahraniční produkce lze pak jmenovat obdobně laděné knihy Charlese Whitinga³, nebo Wolkera Koopa.⁴ Odborných prací na dané téma vzniklo velmi málo, v zahraničí se jedná např. o knihu Perryho Biddiscombeho.⁵ V české historiografii je tematika Werwolfu zastoupena především v kombinaci s problematikou odsunu německého obyvatelstva, resp. s poválečnými násilnostmi a excesy.⁶ Oproti tomu samostatný výzkum zabývající se primárně Werwolfem či německou poválečnou rezistencí v podstatě neexistuje, třebaže již bylo možné zaznamenat několik studentských prací.⁷ Stejně tak je možno vysledovat i několik menších děl, zpracovávající lokální případové

1 Příspěvek vznikl v rámci řešení projektu GAČR 22-05263S Transformace Slezska 1945–1948.

2 Roman CÍLEK, *Vlkodlaky kryje stín*, Praha 1968; TÝŽ, *Werwolfové – Hitlerova poslední tajná zbraň*, Praha 2010; Ludvík HOŘČICA, *Ve znamení dvojitého V*, Brno 2016.

3 Charles WHITING, *Werwolf*, Praha 2002.

4 Volker KOOP, *At povstane Werwolf! – Himmlerova poslední výzva*, Praha 2011.

5 PERRY BIDDISCOMBE, *The Hunter Battalions. The Hidden History of the Nazi Resistance Movement 1944–45*, Stroud 2006.

6 Tomáš STANĚK, *Odsun Němců z Československa 1945–1947*, Praha 1991; TÝŽ, *Poválečné „excesy“ v českých zemích roce 1945 a jejich vyšetřování*, Praha 2005. Okrajově je téma zmíněno i v edici pramenů Adrian von ARBURG – Tomáš STANĚK, *Vysídlení a proměny českého pohraničí 1945–1951. Duben – srpen/září 1945: Divoký odsun a počátky osídlování*. Sv. II, díl 1., Středokluky 2011. Z regionálních prací např. Jana HRADILOVÁ, *Odsun Němců z Frývaldova*, Šumperk 1996; J. HRADILOVÁ, *Anarchie moci. Správní a dozorní personál tábora pro Němce v Adolfovicích (1945–1946)*, in: *Historie 2000. Celostátní studentská konference. České Budějovice 5. – 6. prosince 2000*, České Budějovice 2001, s. 239–259.

7 Alexander GERBERY, *Působenie organizácie Werwolf v českom pohraničí Protektoráte Čechy a Morava*, diplomová práce, Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, Hradec Králové 2020; Martin PEŠL, *Werwolf. Analýza z hlediska typologie politického násillí*, diplomová práce, Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, Brno 2004.

studie incidentů, které byly spojovány s Werwolfem.⁸ Nicméně i přes jmenované dílčí posuny zůstává problematika německé poválečné rezistence na okraji vědeckého zájmu. Na daném faktu může mít svůj podíl nejenom značná ideologizace a politizace tématu, kterou jsme mohli vidět ve tvorbě vzniklé před rokem 1989⁹, ale i roztržitost a torzovitost archivních pramenů. Naše studie vychází především z materiálů vzešlých z provenience Sboru národní bezpečnosti, Ministerstva vnitra a národních výborů, resp. správních komisí. Nicméně vzhledem k tomu, že téměř do konce prosince 1945 trval stav branné pohotovosti státu, tak za výkon bezpečnosti v pohraničí byla odpovědná především armáda. A to znamenalo, že potlačení německého odboje bylo zahrnuto do gesce Obranného zpravodajství (dále OBZ) a konkrétně pak spadalo pod oddělení vnější obrany, v jehož čele stál nechvalně proslulý por. Karel Vaš. Právě jeho mužům měl SNB hlásit veškerá případy, které lze zahrnout do kategorie německé rezistence.¹⁰ Jelikož ale nejsou k dispozici a nebyly dosud objeveny ucelené materiály OBZ k uvedené problematice, tak disponujeme v řadě případů pouze zlomky informací. To v praxi znamená, že existují různá hlášení o incidentech, o zatčeních apod., ale jelikož byly případy následně předány OBZ, tak už často nevíme, jak se kauza dále vyvíjela. Nicméně i s tímto pramenným deficitem dokážeme rámcově rekonstruovat některé události, mezi něž lze zahrnout právě i činnost organizace Werwolf v Malé Morávce a jejím okolí.

Založení buňky Werwolfu v Malé Morávce

Malá Morávka se rozkládá na zemské hranici mezi Slezskem a Moravou a za první republiky spadala pod politický okres Bruntál, tedy do roku 1928 byla součástí země Slezské. Mezi říjnem 1938 a květnem 1945 se jednalo o území Vládního obvodu Opava Říšské župy Sudety a po osvobození Československa bylo v uvedeném regionu obnoveno administrativní členění z roku 1938. Obec byla po většinu války ušetřena zásadních událostí, třebaže muži nejen z Malé Morávky, ale i z okolí museli jako říšští občané rukovat do německých ozbrojených sil. Relativní poklid zdejších obyvatel byl zásadně narušen až na jaře 1945, kdy po porážce německých vojsk byla Rudou armádou obsazena jak Moravská Ostrava, tak Opava a sovětská vojska bez většího odporu postupovala dále na západ. Jelikož německá armáda byla v dané době již v úplném rozvratu a o brzké kapitulaci Třetí říše nebylo pochyb, tak pouze málokteré vojenské útvary se stavěly Sovětům na odpor, což rychlý postup rudoarmějců jenom podporovalo. Stejně jako řada okolních obcí byla Malá Morávka obsazena jednotkami Rudé armády na samotném sklonku války dne 7. května 1945.

Příchodem vojáků Rudé armády a následně po nich i představitelů čs. státu ovšem boje a násilnosti v dosud klidném podhůří Jeseníků neskončily. Mezi některými z místních obyvatel se vůči obnovené svrchovanosti Československa nad zmíněným územím zvedl odpor. Ten bývá nejenom v čs. pohraničí spojován především s organizací Werwolf představující jednu z posledních nadějí skomírající Třetí říše. Někteří její čelní představitelé se totiž chtěli nechat inspirovat partyzánským hnutím, které německým silám v okupované Evropě připravilo řadu těžkostí, a doufali, že němečtí záškodníci mohou způsobit spojeneckým vojskům obdobné potíže.

8 Např. Jiří FRIEDL, *Jak to bylo s vraždou v lese Botzenberg? Příspěvek k ilegálním útěkům polských občanů přes Československo na Západ a k poměrům v pohraničí v roce 1945*, *Historie a vojenství* 65/4, 2016, s. 74–86.

9 Např. Jaroslav ČESAR – Bohumil ČERNÝ, *Od sudetoněmeckého separatismu k plánům odvety*, Ústí nad Labem 1960.

10 Srovnej ZA v Opavě, fond Zemský národní výbor, expozitura Ostrava 1945–1948 (dále ZNVEO 1945–1948), kart. 148, inv. č. 285, rozdělení zpravodajské činnosti mezi 2. oddělení a OBZ z 8. září 1945; Archiv bezpečnostních složek (dále ABS), sign. 310-81-1, pátrání po skladech sabotážního materiálu ze 6. září 1945; František HAN-ZLÍK, *Vojenské Obranné zpravodajství v zápase o politickou moc 1945–1950*, Praha 2003, s. 24–25.

Předpokládali, že po vstupu nepřátelských armád na území Německa vznikne na obsazeném území odboj, který bude spolupracovat s dosud bojujícím vojskem. Touto odbojovou organizací se měl stát Werwolf, který své jméno převzal od mýtického vlkodlaka, stvoření, které je napůl člověkem a napůl vlkem. Jméno se také odkazovalo ke stejnojmennému románu Hermanna Lönse, popisujícího zoufalý boj rolníků bránících se nepřátelským vojákům okupujících jejich domovinu za třicetileté války. Úkolem popsanych vlkodlaků, jak příslušníky organizace běžně označovaly dokumenty čs. bezpečnostních sborů, bylo nejenom útočit na muže nepřátelských armád, ale také na Němce, jež by s nimi spolupracovali, a také udržovat a posilovat mezi obyvatelstvem myšlenky nacionálního socialismu. V listopadu 1944 bylo vytvoření a příprava příslušníků organizace svěřeny SS a do čela byl jmenován SS-obergruppenführer Hans-Adolf Prützmann, fanatický nacist a zodpovědný za masakry židovského obyvatelstva a protipartyzánské operace v Pobaltí a na Ukrajině.¹¹ S přípravou a výcvikem příslušníků záškodnické organizace se počítalo také na teritoriu bývalé ČSR, avšak dva čelní představitelé zdejší správy se ke zmíněné výzvě postavili odlišně. Zatímco Karl Hermann Frank vznik Werwolfu podporoval, tak Konrad Henlein nebyl o přínosnosti daného podniku zcela přesvědčen a nějakou dobu trvalo, než změnil názor. Sám Prützmann navštívil v únoru 1945 Prahu a podpořil formování organizační struktury Werwolfu v Protektorátu i v Sudetech. Podle poválečných zjištění bylo s výstavbou organizace v českých zemích započato již na sklonku roku 1944 a v době Prützmannovy návštěvy Prahy byly připraveny výcvikové manuály a brožury, které shrnovaly zásady malé války.¹² S největší pravděpodobností ale do uvedené chvíle nebyl zahájen výcvik vybraných příslušníků organizace. Příčinu popsaneho stavu lze hledat mj. v tom, že ačkoliv byl SS pověřen zřízením Werwolfu, nedisponoval ani dostatkem mužstva či zbraní, ani kapacit, aby dokázal vše zajistit a chyběl rovněž dostatek lidských sil k naplnění kurzů. Ve výsledku byla situace taková, že výcvik mimo příslušníků SS vedli také vojáci Wehrmachtu a kurzy probíhaly v prostorách, které náležely nejenom SS, ale i dalším organizacím jako SA, Hitlerjugend (dále HJ) apod.¹³ Velitelem Werwolfu operujícího jak na území sudetské župy, tak Protektorátu byl jmenován SS-obersturmbanführer Ernst Müller, který si za své sídlo zvolil Liberec.¹⁴ Jeho organizace byla dále členěna na tři zóny, z nichž první zahrnovala prostor Liberec – Ústí nad Labem, druhá Ještěd – Úpice a třetí okolí Pradědu, což odpovídá teritoriu východních Sudet.¹⁵ Pro oblast východních Sudet, tedy prostor na pomezí západního Slezska, severozápadní Moravy a východních Čech, byl organizátorem a velitelem zvolen Ernst Gerke, podle něž získala zdejší organizace název Sonderaktion Gerke, případně Unternehmen Gerke. Velitelství se zřejmě usadilo v Karlově Studánce.¹⁶

11 CH. WHITING, *Werwolfové*, Praha 2002, s. 73–74.

12 ABS, fond 2M, sign. 12 489, zpráva o organizaci Werwolf.

13 Ohledně zapojení příslušníků Wehrmachtu do výcviku např. zprávy o kurzu v Gräfenberku viz ZA v Opavě, fond ZNVEO 1945–1948, kart. 147, inv. č. 285, situační zpráva zemského velitelství SNB – expozitura Moravská Ostrava ze 7. srpna 1945; ABS, fond A 17, kart. 13, inv. č. 111, informace pro pana ministra ze 13. srpna 1945; ABS, fond B7 9-1, kart. 2, inv. č. 7, souhrnná zpráva o organizaci Werwolf.

14 L. HOŘČICA, *Ve znamení*, s. 35. Jiné zdroje ale uvádějí, že sídlem byla Jaroměř a později Kolín. Müller původně působil jako náčelník štábu zmocněnce pro upevňování německé národnosti a měl své sídlo na zámku ve Fulneku. Ze Sudet odcestoval v dubnu 1945 a již se nevrátil. Srovnej ABS, sign. 301-93-1.

15 ABS, fond 2M, sign. 12 489, zpráva o organizaci Werwolf.

16 ZA v Opavě, fond ZNVEO 1945–1948, kart. 148, inv. č. 285, vypátrání organizace Werwolf z 20. září 1945; Tamtéž, organizace Werwolfu v okrese Bruntálském z 23. září 1945. Jméno se v dokumentech objevuje i v podobách Gehrke, Görke, Gorke, apod. Podle hlášení Okresní správní komise (dále OSK) Bruntál ze září 1945 se mělo jednat o župního inspektora NSDAP z Liberce, avšak Ervín Vacula z Klokočova, jež se účastnil výcvikového kurzu v Doksech jej jednoznačně identifikuje jako Ernsta Gerkeho, velitele pražského gestapa. Mylně je uváděna

Záměr zorganizovat ilegální záškodnickou organizaci se projevil i v dosud poklidném prostředí Malé Morávky. Zrod zdejší buňky je spjat především s osobou Fridolína Haase. Jmenovaný se narodil 15. září 1905 ve vesnici Karlov rozkládající se nedaleko Malé Morávky, ale spadající ze správního hlediska do politického okresu Rýmařov, tedy na Moravu. Jeho otec byl vedoucím stranické organizace SdP v Karlově a on sám do strany vstoupil v březnu 1937, přičemž v listopadu 1938 přešel do NSDAP. Haas sice byl až do roku 1945 úředně hlášen v Karlově, ale pracoval v Malé Morávce v řetězárně Báňské a hutní společnosti na pozici stolaře-modeláře. Jak plyne z poválečného vyšetřování, byl Haas v obci znám jako horlivý nacista, jehož místní stranická organizace vysílala na menší stranické sjezdy, které se konaly ve městech na území Protektorátu, na nichž zastupoval místního vedoucího NSDAP. Politicky aktivní byl zjevně Haas i v zaměstnání, kde zastával pozici místopředsedy stranické organizace. Podle výpovědi některých zaměstnanců řetězárny, byl Haas na místní poměry výraznou osobností, jelikož býval též řečníkem na různých stranických slavnostech a schůzích. Mimo to zastával Haas také pozici vedoucího místního útvaru HJ, jehož oddíl také cvičil a též byl příslušníkem SA. Především kvůli svému působení v HJ si vysloužil velkou zášť ze strany bývalých německých sociálních demokratů a komunistů, jelikož na jejich děti si zřejmě během výcviku zasedl, přičemž za absence na cvičení trestal nejen je, ale i rodiče a tvrdě jim vštěpoval nacistické smýšlení. Svě členství v nacistických organizacích se nicméně Haas později snažil zlehčit prohlášením, že v SA své povinnosti v organizaci zanedbával, a proto byl v dubnu 1939 propuštěn a v HJ cvičil svěřenou mládež jen v běžné tělovýchově či střelbě ze zbraní malé ráže. Šikanování dětí komunistů a sociálních demokratů pak zcela odmítal.¹⁷

Počátky organizace Werwolf v Malé Morávce lze spojit s místním Volkssturmem. Uvedená domobrana byla v obci velmi početná a podle Haase čítala asi 60 mužů. Zpráva SNB Malá Morávka z října 1945 konstatuje, že organizace Werwolf byla Haasem založena v lednu 1945 a on je také cvičil.¹⁸ Zmíněná informace je ale zřejmě mylná, jelikož výcvik příslušníků organizace Werwolf byl zahájen až později. Lze se naopak domnívat, že informace se vztahuje k výcviku příslušníků Volkssturmu. Podle záměru vedení se měli příslušníci Werwolfu rekrutovat z řad mužů, kteří byli v dobré fyzické kondici, byli to přesvědčení nacisté a též zachovávali věrnost Adolfu Hitlerovi. Současně se ale počítalo s tím, že to budou muži, kteří nejsou příliš známí a také nezastávají žádné funkce v NSDAP, což by jmenované zřejmě ochránilo před rychlým zatčením ze strany čs., anebo sovětských bezpečnostních orgánů.¹⁹ Nicméně nastavené parametry se nedařilo pověřeným organizátorům naplňovat a čerpali proto z rezervoáru sil jiných nacistických organizací, především pak Volkssturmu, HJ a Svazu německých dívek (Bund Deutsche Mädel, BDM). Nebývalo výjimkou, že k naplnění stanovených kvót si organizátoři vypomáhali příkázáním účasti členům Volkssturmu. Danou strategii zvolil také velitel Werwolfu ve východních Sudetech Gerke a jeho lokální organizátoři.

jeho hodnost jako SS-standartenführer, jelikož zmíněný velitel gestapa nesl hodnost SS-obersturmbanführera. ZA v Opavě, fond MLS Opava, spis LS 1124/46 Ervín Vacula, konečná zpráva z 2. prosince 1945. R. Cílek i A. Gerbery jej identifikují také jako SS-standartenführera Ernsta Gerkeho. Viz A. GERBERY, *Působenie organizácie Werwolf*, s. 51. Stanislav Biman také Gerkeho označuje jako SS-obersturmbanführera, třebaže o jeho působení ve Werwolfu se nezmiňuje.

17 Srovnej ZA v Opavě, fond MLS Opava, spis LS 266/46 Fridolín Haas, protokol s Fridolínem Haasem z 29. června 1945; Tamtéž, zpráva SNB Malá Morávka o Fridolínu Haasovi ze 17. října 1945; protokol vyšetřující komise OSK Bruntál ze 7. listopadu 1945; Tamtéž, protokol s Aloisem Klosem a Františkem Fitzem z 16. května 1946.

18 ZA v Opavě, fond MLS Opava, spis LS 266/46 Fridolín Haas, zpráva SNB Malá Morávka o Fridolínu Haasovi ze 17. října 1945.

19 ABS, sign. 304-30-30, zpráva ÚNB v Trutnově z 21. září 1945.

Na případu Ericha Göbela působícího na Opavsku víme, že nábor probíhal způsobem, že místní velitelé Volkssturmu na základě výzvy určili muže schopné absolvovat speciální výcvikové kurzy. Vybraní pak byli obesláni rozkazem, na jehož základě se dostavili do kurzu, který pro utajení celé operace byl často veden jako protitankový, zákopnický apod.²⁰ Zmíněná praxe zcela vysvětluje nejasnosti se zahájením výcviku příslušníků Werwolfu.

Ve věci začátku výcviku členů buňky v Malé Morávce najdeme rozporuplné tvrzení později zatčeného Adolfa Ilga, podle nějž proběhl ustavující desetidenní kurz v lednu 1945 v Hirschbergu a ti, kdož se jej účastnili, cvičili pak v Malé Morávce další členy organizace.²¹ Na straně jedné informace o lokálním výcviku příslušníků organizace přímo v Malé Morávce potvrzuje poválečné vyšetřování místní služebny SNB, podle níž Haas školil některé místní muže v zacházení se zbraněmi, zpravodajské činnosti a dalších vojenských činnostech.²² Je ovšem pravděpodobnější, že se uvedené poznatky vztahovaly k výcviku Volkssturmu, nežli k Werwolfu. Na straně druhé existuje nejasnost ohledně konkrétního místa výcviku. Určení Hirschbergu (v materiálech SNB zapsáno jako Hyršperk) se totiž může vztahovat k dnešnímu Jelení, součásti obce Holčovice v okrese Bruntál, jak napovídají také některé výpovědi zatčených příslušníků Werwolfu (viz níže). Je ale také možné, že je řeč o Doksech (Hirschberg am See, okres Česká Lípa), které se staly lokalitou, kde na přelomu zimy a jara 1945 probíhal výcvik mužů začleněných do Werwolfu a pocházejících z oblasti východních Sudet.²³ Nejasnosti ohledně kurzu Werwolfu navíc umocňuje to, že kurzy bývaly oficiálně vedeny jako speciální, ženijní, zákopnické, protitankové apod. Navíc o přesném smyslu a významu výcviku nemuseli být řadoví frekventanti natož civilisté informováni. Frekventantům bylo nadto přísně zakázáno hovořit o organizaci Werwolf.²⁴ Co naopak bezpečně víme je, že kurzy pro muže zapojené do Sonderaktion Gerke byly skutečně zahájeny v Doksech na přelomu zimy a jara 1945 a účastnili se jej mj. muži z Bruntálska, Krnovska a Rýmařovska. Dotyční byli podle pozdějších vzpomínek a výpovědí nejprve shromážděni v bruntálském táboře HJ a následně autobusy či vlaky převezeni do Doks. Zde se podrobili intenzivnímu výcviku v zacházení se zbraněmi, s výbušninami i školení v základech vedení malé války. Kurzů zde proběhlo větší množství a o jednotlivých turnusech máme jenom omezené množství informací. Výcviky byly desetidenní a poslední se zahájil 22. dubna, přičemž byl kvůli rychlému postupu jednotek Rudé armády předčasně ukončen 1. května.²⁵

Ve stejné době započala výstavba organizační struktury Werwolfu. Kdy přesně organizace ve východních Sudetech vznikla, není zcela jasné, ale podle informací získaných SNB Bruntál

20 Göbel byl battalioňführer Volkssturmu, který žil i pracoval v Opavě. Danou funkci byl pověřen rozhodnutím župního vedoucího Henleina. ZA v Opavě, fond MLS Opava, spis LS 1124/46 Ervín Vacula, konečná zpráva z 2. prosince 1945; ZA v Opavě, fond ZNVEO 1945–1948, kart. 148, inv. č. 285, vypátrání organizace Werwolf z 20. září 1945; A. GERBERY, *Působenie organizácie Werwolf*, s. 51.

21 ZA v Opavě, fond ZNVEO 1945–1948, kart. 148, inv. č. 285, zpráva o činnosti organizace Werwolf v okrese Bruntál z 5. listopadu 1945; Státní okresní archiv Bruntál (dále SOKA Bruntál), fond Okresní národní výbor Bruntál 1945–1948 (dále ONV Bruntál 1945–1948), kart. 32, inv. č. 88, činnost organizace Werwolf z 28. října 1945.

22 Tamtéž, organizace Werwolf – pokyny z 16. září 1945.

23 Srovnej ZA v Opavě, fond MLS Opava, spis LS 1124/46 Ervín Vacula, protokol výpovědi ze 17. září 1945 a doplnění protokolu z 21. září 1945.

24 A. GERBERY, *Působenie organizácie Werwolf*, s. 54.

25 ZA v Opavě, fond ZNVEO 1945–1948, kart. 132, inv. č. 272, zpráva OSK Bruntál o Werwolfu z 23. listopadu 1945; Tamtéž, kart. 148, inv. č. 285, vypátrání organizace Werwolf z 20. září 1945; ABS, sign. 304-30-3, zpráva ÚNB Opava z 20. září 1945; A. GERBERY, *Působenie organizácie Werwolf*, s. 56–57.

se hierarchicky strukturovaná Sonderaktion Gerke ustanovila v březnu 1945 v Karlově Studánce s buňkami umístěnými minimálně ve Staré Vsi, Nové Vsi, Karlově a Moravici.²⁶ To by odpovídalo též počátku výcviku mužů ze zdejšího prostoru v Doksech. Nicméně dle výsledků vyšetřování SNB v okrese Bruntál proběhl blíže neupřesněný kurz již v únoru v Hyršperku/Hirschbergu a bylo na něm přítomno asi 60 mužů ve věku 30 až 35 let. Na shromáždění promluvil HJ-bannführer Thiel, který byl veteránem bojů proti jugoslávským partyzánům. Jmenovaný zdůraznil prostor Pradědu jako velmi vhodný pro vedení podzemního boje. Také zde promluvil náborový vedoucí NSDAP z Opavy Erich Göbel a rovněž zřejmě sám velitel Werwolfu v daném regionu Gerke.²⁷ Je otázkou, do jaké míry se na dataci uvedenou příslušníky SNB lze spolehnout, neboť podle Karla Grosse z Jindřichova (okres Krnov) se téměř totožně popsany kurz udal až v dubnu. Gross konkrétně uvedl, že asi deset dní před příchodem Rudé armády jej vyzval jeho místní velitel Volkssturmu, aby se společně s třemi dalšími muži (Adolf Gross, Rudolf Ortl, Rudolf Hoffmann) dostavil do Holčovic do hostince Kallert. Tam bylo přítomno dle jeho odhadu asi 50 mužů, všichni členové Volkssturmu z obcí okresů Bruntál, Krnov, Frývaldov a Opava. Úvodní projev zde pronesl Alois Titze, starosta Heindorfu (dnes Hejnov, část obce Holčovice), majitel zdejší pily a taktéž aktivní člen Freikorpsu z roku 1938, který oznámil, že se jedná o založení organizace Werwolf a měl vyzvat přítomné, aby se dobrovolně zapojili. Zároveň vyzdvihl význam prostoru kolem Pradědu k vedení boje.²⁸ Obě výpovědi sice datují kurz na jiné termíny, ale lokalizací, obsahem i počtem účastníků se do velké míry shodují. Je tedy otázkou, zda v únoru již proběhlo nějaké přípravné setkání, které vytvořilo základy organizace, nebo se jedná o omyl a uskutečnil se pouze jeden kurz. Nicméně pokud by se jednalo o dva výcviky, pak je možné, že k prvnímu se vztahují výpovědi příslušníků Werwolfu z Malé Morávky, nicméně pro tuto hypotézu nemáme zatím žádné důkazy.

I přes výše nastíněné nejasnosti lze říci, že během března a dubna se podařilo ustanovit v prostoru východních Sudet, tedy i v Malé Morávce, jistou organizační strukturu německé ilegální sítě. Podle informací z výcvikového kurzu v Doksech se základem staly sabotážní skupiny asi o 20 mužích v čele s velitelem. Uvedená seskupení se dále členila na podskupiny v počtu tří až pěti členů, jež byly zodpovědné za přímý výkon sabotážních akcí. Součástí každé skupiny měly být také průzkumné skupiny, jejichž úkolem bylo vytipovat objekty určené ke zničení.²⁹ Nicméně takto utvořenou síť v našem prostředí nezaznamenáváme. Naopak podle informací získaných SNB se zde stal základní jednotkou Werwolfu Abteilung dělící se na několik skupin. Dva až čtyři Abteilungen tvořily Batallion.³⁰ Zajímavým příspěvkem ke komunikační síti Werwolfu byla výpověď Elisabeth Hanke z Cukmantlu, podle níž existoval mezi jednotlivými skupinami kontakt zajišťovaný buď příslušníky HJ, nebo ženami.³¹ Ohledně struktury buňky v Malé Morávce panují nejasnosti. Fridolin Haas byl sice později označován

26 Roman ICHA – Jiří KAREL – Herbert SCHNEIDER, *Těžké umírání na prahu míru*, Střední Morava, 2001, č. 9, s. 23.

27 ZA v Opavě, fond ZNVEO 1945–1948, kart. 148, inv. č. 285, organizace Werwolfu v okrese Bruntálském z 23. září 1945.

28 ZA v Opavě, fond MLS Opava, spis LS 699/46 Karl Gross, protokol výpovědi Karla Grosse z 31. července 1945.

29 ABS, sign. 304-30-3, zpráva ÚNB z 20. září 1945.

30 Srovnej ABS, sign. 304-232-3, příloha ke zprávě o organizaci Werwolf z 28. srpna 1945; ABS, sign. 304-30-3, zpráva SNB v Hanušovicích z 28. srpna 1945.

31 ZA v Opavě, fond ZNVEO 1945–1948, kart. 147, inv. č. 285, situační zpráva zemského velitelství SNB – expozitura Moravská Ostrava ze 7. srpna 1945.

za tvůrce zdejší organizace, ale podle zjištění SNB Malá Morávka byli do příchodu Rudé armády veliteli jistý Opitz a Wallek, místní představitelé NSDAP a Volkssturmu. Více informací ovšem již materiály SNB neposkytují a oba zmíněné se tedy prozatím nepodařilo ztotožnit.³²

Činnost

Je velmi těžké u jednotlivých incidentů doložit, že se skutečně jednalo o organizovanou akci Werwolfu, jelikož bezpečnostní sbory tendenčně zahrnovaly i nesouvisející incidenty do uvedené kategorie. Nicméně zůstává skutečností, že v okolí Malé Morávky víme o řadě různých incidentů, z nichž některé budí dojem organizovanosti, a tedy je zde pravděpodobnost, že se jednalo o dílo osob patřících mezi vycvičené německé záškodníky. První a zřejmě ještě nesouvisející případ se odehrál již během květnových dní v Horních Velkrubech (v současné době Horní Václavov, součást Václavova u Bruntálu, cca 7,5 km od Malé Morávky). Zde se několik místních Němců pokusilo narušit postup Rudé armády v prostoru Čertovy hory (asi 2 km od Malé Morávky), avšak jejich odpor neměl dlouhého trvání a byli brzy sovětskými vojáky zneškodněni a přeživší odesláni do SSSR.³³ Mimo popsaného incidentu ale během prvních poválečných dní nemůžeme sledovat nijak příliš vysokou aktivitu, kterou by bylo možno připsat německému odboji. Jako hlavní příčinu lze označit skutečnost, že civilní obyvatelstvo bylo převážně pasivní, vydešené ze sovětských vojáků, a to jak kvůli skutečným ukrutnostem, jichž se rudoarmějci v regionu dopustili,³⁴ tak i vlivem německé propagandy, která řadu lidí přiměla raději zvolit sebevraždu.³⁵

Dalším důvodem nulové či jen velmi malé aktivity německého odboje bylo zatýkání realizované během května a června čs. a sovětskými bezpečnostními orgány. Jelikož se uvedená zatčení odehrála ve zmatečném raně poválečném období, tak o nich nemáme mnoho zpráv. Velmi nejasně se o prvních zadržených zmiňuje jedna ze zpráv stanice SNB Malá Morávka, podle níž byli formální velitelé organizace Wallek a Opitz krátce po příchodu Rudé armády zatčeni Sověty a o jejich dalším osudu není nic známo.³⁶ Podstatně lépe zdokumentovaný případ pochází z 31. května, kdy zadrželi příslušníci SNB Fridolína Haase. Důvodem jeho zadržení se oficiálně stalo držení radiopřijímače. Ačkoliv byl Haas zřejmě lokálním organizátorem Werwolfu, jeho zatčení nevedlo k odhalení dalších členů jeho sítě, přestože udal všechny příslušníky SS a SA z Malé Morávky, stejně jako několik místních, kteří doma schovávali zbraň. Ve svých výpovědích z června se především bránil nařčením z aktivní příslušnosti k HJ

32 SOKA Bruntál, fond ONV Bruntál 1945–1948, kart. 32, inv. č. 88, organizace Werwolf – pokyny z 16. září 1945.

33 SOKA Bruntál, fond MNV Horní Václavov, inv. č. 2, Kronika obce Horní Václavov, s. 3.

34 Zde je v regionu nejznámější případ masové popravky 20 civilistů příslušníky Rudé armády na hradě Sovinci (asi 25 km od Malé Morávky) ze 7. května 1945. Viz T. STANĚK, *Poválečné „excesy“*, s. 268; R. ICHA – J. KAREL – H. SCHNEIDER, *Těžké umírání*, s. 27–28.

35 Oficiální evidence sebevražd v polovině října 1945 hovořila o 82 sebevraždách na území okresu Bruntál mezi květnem a říjnem 1945, z toho dvě se odehrály v Malé Morávce. Nicméně rukopisný přepis vyčíslil množství obětí na 97. Srovnej SOKA Bruntál, fond ONV Bruntál 1945–1948, kart. 133, inv. č. 120, seznam sebevražd v okrese Bruntál z 21. října 1945. Nicméně je pravděpodobné, že do výčtu nebyly zahrnuty všechny případy, jelikož 25. srpna bylo objeveno v lese u Viedergrünü 15 těl ve vysokém stupni rozkladu, podle šetření šlo o oběti hromadné sebevraždy z konce války. Tamtéž, nález mrtvol v lese u Viedergrünü z 26. srpna 1945. Na území nedalekého Rýmařovska byla provedena analýza úmrtí mezi 7. květnem a 31. srpnem 1945. Podle ní jen v tomto období spáchalo sebevraždu nebo zemřelo při hromadných sebevraždách 88 osob. Oběťmi byli zpravidla němečtí civilisté a příčinou zdánlivě bezvýchodná situace po porážce Německa. Uvedený výzkum opravil nepřesný údaj OSK, která od konce války do listopadu evidovala jen 78 sebevražd. Srovnej R. ICHA – J. KAREL – H. SCHNEIDER, *Těžké umírání*, s. 39; SOKA Bruntál, fond ONV Rýmařov I, kart. 153, inv. č. 115, výkaz o počtu sebevražd v okrese ze 4. listopadu 1945.

36 SOKA Bruntál, fond ONV Bruntál 1945–1948, kart. 32, inv. č. 88, organizace Werwolf – pokyny z 16. září 1945.

a SA, popíral rovněž svou angažovanost ve Werwolfu. Příslušnost k Werwolfu začala být předmětem zájmu SNB a lidového soudu až začátkem podzimu 1945, tedy v době, kdy došlo k posledním zatčením příslušníků buňky v Malé Morávce.³⁷ Daný postup vyšetřování si lze vysvětlit především tím, že během května a června nevedl SNB dosud ve větším povědomí organizaci Werwolf. Pozornost SNB se uvedeným směrem zaměřila až poté, co z čs. pohraničí začaly přicházet zprávy o činnosti zmíněného uskupení. Ostatně teprve během srpna a září vydalo Ministerstvo vnitra instrukce rozdělující přesně kompetence ve věci vyšetřování Werwolfu a návod, jak postupovat. A dokonce až v průběhu října vyšlo nařízení, jakým způsobem mají jednotlivé služebny a velitelství SNB podávat centrále zprávy o Werwolfu a čemu mají vyšetřovatelé při výslechu zadržených věnovat pozornost apod.³⁸

Obr. 1: Příslušníci SNB v pohraničí krátce po skončení války.
SZM, podsběrka Novodobé dějiny, inv. č. IV B 810.

37 ZA v Opavě, fond MLS Opava, spis LS 266/46 Fridolín Haas, protokol výpovědi Fridolína Haase z 29. června 1945; Tamtéž, protokol výpovědi Fridolína Haase z 2. června 1945; Tamtéž, zpráva SNB Malá Morávka o Fridolínu Haasovi ze 17. října 1945.

38 Srovnej ABS, sign. 304-232-3, pokyny k činnosti organizace Werwolf z 10. srpna 1945; ZA v Opavě, fond ZN-VEO 1945–1948, kart. 148, inv. č. 285, rozdělení zpravodajské činnosti mezi 2. oddělení a OBZ z 8. září 1945; ABS, fond B7, 9-1, kart. 2, inv. č. 7, dožádání zpráv o organizaci Werwolf a jiných ze 17. října 1945.

Rekonstruovat události z května 1945 je vzhledem k téměř úplné absenci pramenné základny velmi obtížné. Mimo zmíněného případu z Horních Velkrub nejsme schopni říci, zdali se někde v Malé Morávce nebo jejím okolí neodehrál nějaký další incident, který by bylo možné zahrnout do kategorie německé rezistence. Pramenná základna, z níž můžeme čerpat, se v měsíci červnu podstatně rozšiřuje. Děje se tak díky částečnému uklidnění situace, a to v důsledku příchodu českých osídlenců, příslušníků SNB či vojáků a vzniku správních komisí. Proto lze konstatovat, že během léta se zde odehrálo několik konfliktů, které nesou znaky organizovaného odporu. Při prvním byl v Lichtvardu (dnes Světlá, součást Světlé Hory, cca 10 km od M. Morávky) dne 26. června napaden a ubit poddůstojník Rudé armády. Hlášení připsalo zodpovědnost za popsany incident členům Werwolfu.³⁹ Bohužel se dosud nepodařilo najít další informace k vyličenému případu, takže nejsme schopni potvrdit, nebo vyvrátit toto tvrzení. Další podezřelý případ můžeme datovat ke 2. srpnu, kdy dvoučlenná hlídka tvořená vojáky 1. čs. tankové brigády strážila v obci Wiedergrün (dnes Podlesí, asi 6 km od M. Morávky) místní velkostatek. Asi kolem 20:00 hodin zaslechli vojáci nedaleko od sebe střelbu a následně asi 100 metrů od obce poblíž lesa zahlédli tři postavy, které se daly na útěk. Vojáci po nich zahájili palbu, ale bez výsledku. Na místě, kde byli muži zpozorováni, našli vojáci německý lehký kulomet a 200 nábojů. Bylo zahájeno vyšetřování, které odhalilo, že každý večer mezi 20:00 a 21:00 se zde ozývají výstřely z různých stran obce a byla vyslovena domněnka, že se jedná o smluvená znamení, kterými místní obyvatelé komunikují s ozbrojenci v lesích. Dané postřehy později potvrdili další vojáci a příslušníci SNB, podle jejichž svědectví hlídky vyzorovaly, že i na dalších místech v okolí Malé Morávky se vždy v určitý čas ozývají z protilehlých míst výstřely z pušek, nebo dokonce byly pozorovány signální rakety. V reakci na uvedenou situaci bylo v obci zadrženo několik mužů a ti převezeni na posádkové velitelství do Bruntálu a dále předáni do internačního tábora.⁴⁰

Další indicie, svědčící o možné přítomnosti organizované odbojové skupiny ve zmíněném prostoru, byly nahlášeny v následujících dnech. Nejprve vojáci podali zprávu 9. srpna o přítomnosti kurýrních psů, kteří v lese u Malé Morávky dopravovali připásané kožené tašky. Hned dalšího dne byl v lese nedaleko vesnice objeven na stromě visící a v celuloidovém pouzdře uschovaný poškozený radiopřístroj. Na místo byli přivoláni zpravodajští důstojníci, kteří konstatovali, že se jedná o standardní německé rádio, spuštěné na padáku asi dva měsíce před nálezem, tzn. někdy v červnu. Zajímavá je v popsaném případě informace, že armáda situaci v regionu považovala za vážnou, a proto několik vojenských zpravodajských důstojníků (tedy s největší pravděpodobností příslušníků OBZ) bylo pověřeno, aby vedlo pátrání po ilegálních skupinách.⁴¹

Jen krátce na to 19. srpna došlo ve Starém Vogelzejfu (dnes Stará Rudná, asi 6 km od Malé Morávky) brzy odpoledne k požáru na zemědělské usedlosti Reinolda Weisse čp. 77. Oheň zachvátil hospodářskou část usedlosti a zcela zničil stáj, kůlnu i stodolu, kde byla uskladněna úroda, stejně jako veškeré hospodářské stroje a náčiní. Odhadovaná škoda činila asi 250 tisíc korun. Majitel usedlosti Weiss byl v době požáru již internován v Bruntále a usedlost mu byla odejmuta. Nadále ovšem na ní hospodařila Weissova manželka Adolfína, přičemž správní komise zde provizorně umístila Rudolfa Niesnera, jehož vlastní statek mu byl také zabaven.

39 L. HOŘČICA, *Ve znamení*, s. 166.

40 ZA v Opavě, fond ZNVEO 1945–1948, kart. 148, inv. č. 285, situační zpráva SNB Malá Morávka ze 7. srpna 1945; Tamtéž, zpráva o činnosti organizace Werwolf z 5. listopadu 1945.

41 Tamtéž, situační zpráva SNB Malá Morávka z 11. srpna 1945; Tamtéž, zpráva o činnosti organizace Werwolf z 5. listopadu 1945.

Přivolaná hlídka SNB z Malé Morávky došla na základě ohledání místa požáru k závěru, že oheň byl založen úmyslně. Jako podezřelí byli označeni buď dosavadní majitelé usedlosti, případně pak příslušníci Werwolfu. V reakci na požár došlo k zatčení Adolfiny Weissové, jejího tchána Reinholda Weisse, Rudolfa Niesnera, a čtyř mladíků ve věku 14 až 15 let.⁴²

Všichni byli dopraveni do vazební věznice v Bruntále. Nicméně při návratu hlídky do Bruntálu se odehrál další incident, při němž byli příslušníci SNB napadeni mezi Starým Vogelzejfem a Novou Véskou (nyní část obce Staré Město, asi 9 km od Malé Morávky) palbou z pušek. Nikdo z příslušníků nebyl sice raněn, ale incident vyvolal velký rozruch. Ačkoliv byly na dopadení pachatelů vyčleněny velké síly, nepodařilo se nikoho odhalit.⁴³

Uvedené případy, které se, s výjimkou útoku z Lichtvardu, odehrály v relativně krátkém časovém rozmezí počátku srpna, skutečně nasvědčují o existenci aktivní ilegální sítě, operující v Malé Morávce a okolních obcích. Z dosud známých materiálů nejsme schopni stanovit, jaké povědomí o jejich činnosti mělo OBZ, avšak SNB se podařilo poprvé výrazněji přijít dané organizaci na stopu 15. srpna. Daného dne byli hlídkou SNB v lese u Malé Morávky zpozorováni tři mladíci, kteří se okamžitě dali na útěk. Hlídce se je ale podařilo dopadnout. Jednalo se o Rudolfa Niesnera, Viléma Herferta a Wenera Manna, jež při následném výslechu doznali, že jsou příslušníky organizace Werwolf. Podle dalšího zjištění SNB, doručovali jmenovaní informace a zajišťovali zpravodajskou službu pro starší členy organizace.⁴⁴

Zatčení tří mladých členů organizace, bývalých příslušníků HJ, odstartovalo další sérii zatýkání. Již 17. srpna došlo k zadržení dalších 5 mužů z Malé Morávky a z Dolní Moravice, jimž bylo dáváno za vinu také členství ve Werwolfu. Jednalo se o Rudolfa Klammerta, Rudolfa Becka, Adolfa Lichtbaua, Josefa Schwaba a Jana Schildera. Oficiálně zatčení byli zmíněného dne rovněž tři mladíci zadrženi již 15. srpna. Na základě jejich výpovědí dospěli vyšetřovatelé k závěru, že dva z těchto osmi mužů patřili k místním velitelům buněk Werwolfu. Konkrétně Jan Schilder (*1925) byl designovaným velitelem pro Malou Morávku a Rudolf Beck (*1923) pro Karlov.⁴⁵

Sami zadrženi při výslechu uvedli, že náplní jejich činnosti bylo morálně podporovat místní obyvatele, což činili předáváním zpráv, které zaslechli v rádiovém vysílání. Jelikož Němcům bylo zakázáno vlastnit radiopřijímače, tak poslouchali vysílání u osob, kterým byla přiznána rakouská národnost, a tedy se na ně nevztahoval zákaz vlastnit rádio. Také doznali, že v okolních lesích a kolem Pradědu se nachází nadále větší množství vojáků Wehrmachtu a SS, které podporuje místní obyvatelstvo. Nepřiznali se ovšem k žádnému útoku ani na vojáky, ani na příslušníky SNB, avšak prozradili, že v lesích jsou úkryty zbraní a munice. Především informace o výskytu většího množství vojáků v lesích kolem Pradědu jsou zajímavé v kontextu dalších zpráv, které též upozorňovaly na uvedenou přítomnost. Nicméně zachycené zprávy byly značně nadnesené a hovořily o tom, že v lesích se měl skrývat celý štáb a několik stovek členů SS.⁴⁶ Pozdější vyšetřování buňky z Malé Morávky a okolí některé získané údaje částečně potvrdilo, jelikož dospělo k závěru, že právě zásobování a poskytování zpravodajských informací ukrývajícím se vojákům Wehrmachtu a SS tvořilo hlavní náplň činnosti organizace

42 SOKa Bruntál, fond ONV Bruntál 1945–1948, kart. 32, inv. č. 88, hlášení požáru z 19. srpna 1945.

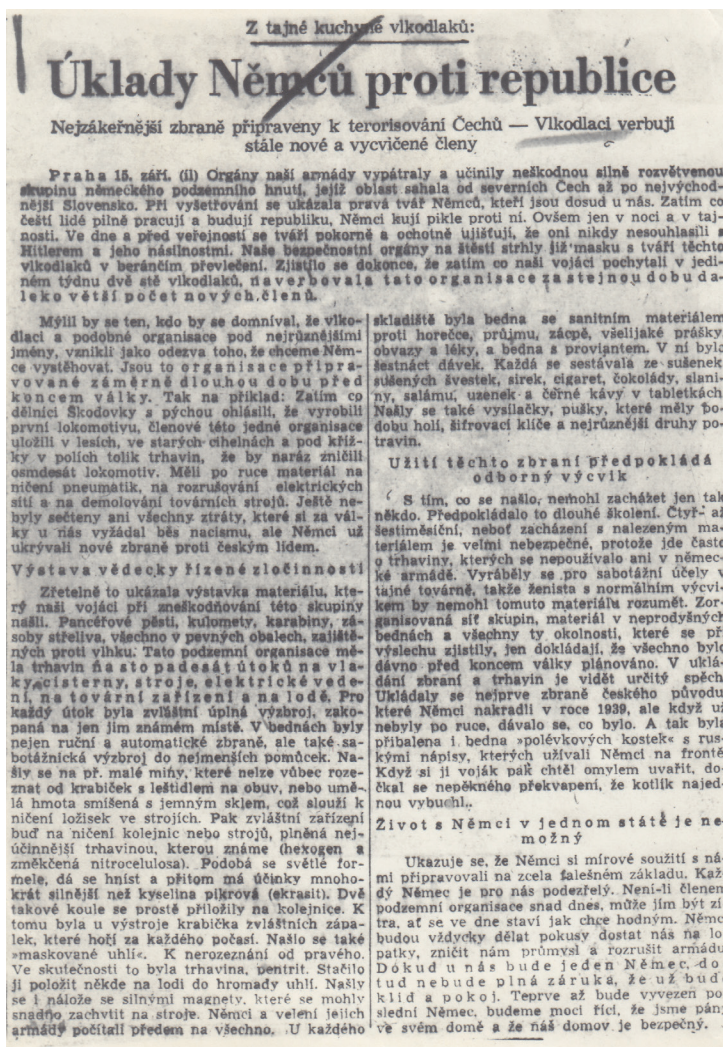
43 ABS, sign. 304-30-3, dodatek hlášení SNB Malá Morávka z 20. srpna 1945; ABS, sign. A17-13-111, informace pro pana ministra z 27. srpna 1945; ZA v Opavě, fond ZNVEO 1945–1948, kart. 148, inv. č. 285, situační zpráva z okresů Opava a Bruntál z 24. srpna 1945; Tamtéž, fonogram OV Bruntál z 20. srpna 1945.

44 Tamtéž, zpráva o činnosti organizace Werwolf z 5. listopadu 1945.

45 Tamtéž, organizace Werwolfu v okrese Bruntálskem z 23. září 1945.

46 ABS, sign. A17-13-111, informace pro pana ministra z 27. srpna 1945.

Werwolu z Malé Morávky. Přímé sabotážní akce příslušníci buňky údajně nepodnikali z obav z plošných perzekucí civilního obyvatelstva.⁴⁷ Citované vyjádření se ovšem nedá ověřit a zabití příslušníka Rudé armády v Lichtvardu či střelba na hlídku SNB na cestě ze Starého Vogelzejfu napovídají, že možná ne všichni členové organizace se danou myšlenkou řídili. Rozhodnout, jednalo-li se v uvedených případech skutečně o akce organizovaného odboje, anebo o spontánní projevy odporu, nicméně nedokážeme.

Obr. 2: Výstřížek z neznámých novin o situaci v pohraničí.

Archiv autora.

47 ZA v Opavě, fond ZNVEO 1945–1948, kart. 148, inv. č. 285, organizace Werwolu v okrese Bruntálskem z 23. září 1945; Tamtéž, zpráva o činnosti organizace Werwolf z 5. listopadu 1945; Tamtéž, situační zpráva z okresů Bruntál a Opava z 24. srpna 1945.

Vyšetřování vedené SNB po prvních úspěších dále pokračovalo a brzy odhalilo další příslušníky Werwolfu. Dne 28. srpna došlo k zatčení Adolfa Ilga (*1929), kterého příslušníci SNB považovali za velitele buňky v Dolní Moravici. Jak v případě Ilga, tak u osob považovaných za velitele v Karlově a Malé Morávce je zarážející velmi nízký věk dotčených. Toto je snad možné vysvětlit tím, že Haas jako velitel a organizátor zdejšího Werwolfu byl také vedoucím místního útvaru HJ, takže z jejich řad rekrutoval rovněž příslušníky Werwolfu, čímž vytvořil organizační strukturu sítě. Direktivy ovšem hovořily, že mladíci by měli být především pověřováni zpravodajskou činností, hlídkováním, předáváním zpráv a dalšími méně významnými úkoly, zatímco starší členové organizace byli zodpovědní za samotnou sabotážní činnost či další různé podoby vystoupení proti čs. státní moci.⁴⁸ Na druhou stranu personální provázání HJ a Werwolfu v prostoru východních Sudet bylo zjevně veliké, jak potvrdili příslušníci SNB v Malé Morávce, podle nichž byl Ilg spojku okresního velitele Werwolfu por. Wirtha, který byl současně též funkcionářem HJ. Bohužel o totožnosti uvedeného muže nemáme žádné bližší informace mimo fakt, že byl funkcionářem HJ.⁴⁹ Lze ovšem uvažovat i o tom, že Ilg byl pouze formálně jmenován velitelem dané skupiny, ale faktickým vůdcem byl někdo jiný, což naznačuje zpráva SNB z Dolní Moravice z října 1945. Podle ní je za velitele zdejší skupiny Werwolfu označen Jindřich Lux (*1898).⁵⁰

Bez ohledu na organizační strukturu i přetrvávající nejasnosti ohledně zapojených osob zatčení Ilga zřejmě umožnilo SNB rekonstruovat blíže podobu zdejší sítě. Již 1. září byl podniknut velký záťah, během něž došlo k zatčení více než 20 osob. Největší počet, a to 13 zadržených pocházelo z Malé Morávky. Jednalo se o Rudolfa Gabriela, Rudolfa Thomassbergera, Rudolfa Michalkeho, Rudolfa Riedla, Františka Kimmela, Aloise Niesnera, Josefa Rehbocka, Karla Weisera, Alfreda Hirsche, Waltera Nitsche, Františka Fitze, Huberta Englische a Alfreda Kimmela. Dále pak o Pavla Austa, Aloise Riedla, Josefa a Jana Englische a Alfreda Schittenhelma z Horních Velkrub, Rolfa Köhlera, Bruna Trampische a Alfreda Kargera z Karlova a Gerharda Kriegische z Nového Vogelzejfu.⁵¹ V případě pětice z Horních Velkrub panují nejasnosti ohledně termínu jejich zatčení, jelikož šetření z roku 1947 mapující události v pohraničí v létě 1945 datovalo zadržení daných osob ke 12. září, nikoliv k 1. září, jak uváděla zpráva okresního velitelství II Bruntál. Jedná se zde nejspíš o omyl v dataci, jelikož zpráva stanice SNB v Horních Velkrubech uvádí zatčení také ke 12. září. Zajímavá je skutečnost, že zatýkání členů Werwolfu byla centrálně koordinovaná akce realizovaná na území celého okresu, na níž se podíleli nejenom příslušníci SNB, ale i OBZ, přičemž vyšetřování případu bylo následně převzato armádou.⁵²

Uvedené akce ze srpna a září v podstatě ukončily veškerou podezřelou činnost v prostoru Malé Morávky, avšak nejednalo se o poslední zatčení v dané kauze. Podle souhrnné zprávy z 23. září bylo totiž ke zmíněnému datu zadrženo 31 příslušníků organizace, jejichž vyšetřování bylo předáno OBZ, nicméně další zpráva z listopadu hovořila již celkem o 50 osobách. Z uvedeného počtu bylo 15 z Malé Morávky, 20 z Dolní Moravice, čtyři z Karlova, čtyři z Horních a Dolních Velkrub, dva ze Starého Města a po jednom ze Starého Vogelzejfu,

48 Tamtéž, zpráva o činnosti organizace Werwolf z 5. listopadu 1945.

49 ABS, sign. 304-30-3, hlášení SNB Malá Morávka z 28. srpna 1945.

50 ABS, fond 2M, sign. 11 764, zpráva o organizaci Werwolfu v obvodu stanice SNB Dolní Moravice z 18. října 1945.

51 ZA v Opavě, fond ZNVEO 1945–1948, kart. 148, inv. č. 285, organizace Werwolfu v okrese Bruntálskem z 23. září 1945.

52 SOKA Bruntál, fond ONV Bruntál 1945–1948, kart. 32, inv. č. 88, hlášení o mimořádné události z 12. září 1945.

Wiedergrünu, Horního Benešova, Karlovy Studánky a Nové Vsi. O tom, kdy došlo k zadržení dalších skoro 20 osob, ale bohužel máme jen torzovité zprávy. Podle jedné z nich byl dalším zatčeným jistý Hermann Röhrich (*1931), kterého 23. října zadrželi příslušníci SNB z Malé Morávky mezi Lichtvardem a Starým Vogelzejfem, když umisťoval uniformu SS a osobní doklady příslušníka SS do ukryté bedny. V bedně a okolním lese byla později nalezena dvě rádia a větší množství kusů vojenských uniforem, což v podstatě potvrdilo domněnku, že zdejší organizace pomáhala v útěcích vojákům Wehrmachtu a SS.⁵³ Mimo citovaného případu ale dále nevíme, jaká byla identita dalších zatčených a jakým způsobem byli zapojeni do německé odbojové činnosti. Zajímavé ovšem je, že podle SNB na začátku listopadu unikál zadržení jak velitel Werwolu ve východních Sudetech Gerke, který se podle zpráv měl pohybovat mezi Karlovou Studánkou, Rýmařovem, Bruntálem a Krnovem, tak okresní velitel por. Wirth. Další nezajištění členové buňky známí pouze jako Gebauer a Hanke se dle stejných zdrojů nacházeli v prostoru Pradědu a udržovali kontakty s dalšími muži ze Staré Vsi u Rýmařova (cca 17 km od Malé Morávky).⁵⁴

Po zatčeních z přelomu léta a podzimu 1945 se situace v celém prostoru uklidnila. Příslušníci SNB ještě vypátrali v lesích několik menších skladišť zbraní či munice a našli též několik zahrabaných sudů, avšak již bez obsahu.⁵⁵ Zprávy o výskytu německých vojáků a příslušníků SS v lesích však postupně vymizely. Lze tak soudit, že OBZ se buďto podařilo uvedené nežádoucí osoby postupně eliminovat, anebo dotyční s příchodem chladného počasí opustili tento lesnatý a v zimním období velmi nepřívětivý region.

Závěr

Přestože se činnost buňky Werwolu v Malé Morávce zřejmě omezovala jen na propagandistickou činnost, rozšiřování zpráv z rozhlasu, zásobování ukrývajících se vojáků a poskytování jim zpravodajských informací, lze nalézt i několik ozbrojených incidentů. Zmíněné případy sice nelze automaticky přičítat příslušníkům zdejší buňky, ale lze uvažovat, že její členové byli skutečně pachatelé, po nichž SNB i armáda bezvýsledně pátrali. Nicméně ani tato menší aktivita není něčím, co by naplnilo obavy, jež z německého odbojového hnutí měli původně představitelé čs. bezpečnostních sborů a armády. Uvedenou relativní neaktivitu buňky z Malé Morávky a okolí lze vysvětlit jak zatčením předpokládaného hlavního organizátora zdejší sítě Fridolína Haase, tak i strachem z plošných represivních opatření po případných útocích na čs. vojáky a příslušníky SNB.

Z informací, jež máme k dispozici plyne, že buňka vznikla na přelomu zimy a jara 1945 na půdoryse místního Volkssturmu a významnou roli v ní hráli mladíci, bývalí členové HJ. K jejímu vnitřnímu fungování nemáme bližší zprávy, takže nejsme schopni říci, proč velmi mladí muži zastávali funkce velitelů v jednotlivých obcích, stejně jako dosud nevíme, jaká byla dále věková, případně i profesní struktura osob, jež SNB označila za členy jmenované sítě. Obecně jsou informace, jimiž disponujeme, poměrně skoupé, jelikož případy Werwolu byly dle platných instrukcí automaticky předávány k dalšímu šetření OBZ. I přes omezené množství zdrojů však můžeme sledovat příběh vzniku, činnosti a zániku jedné z mála buněk organizace Werwolf, kterou jsme v prostoru východních Sudet schopni vesměs bezpečně prokázat.

53 SOKA Bruntál, fond ONV Bruntál 1945–1948, kart. 1, inv. č. 79, zpráva o zatčení Hermanna Röhricha z 23. října 1945.

54 ZA v Opavě, fond ZNVEO 1945–1948, kart. 148, inv. č. 285, zpráva o činnosti organizace Werwolf z 5. listopadu 1945; Tamtéž, organizace Werwolu v okrese Bruntálskem z 23. září 1945.

55 Tamtéž, situační zpráva SNB Malá Morávka z 11. srpna 1945; Tamtéž, zpráva o činnosti organizace Werwolf z 5. listopadu 1945.

Post-War German Resistance in Malá Morávka 1945

Summary

During the months following the end of World War II in Europe, many incidents occurred in Czechoslovak borderland, which were associated to German resistance, most often to the Werwolf (or Wehrwolf) organisation. The article focuses on mapping of activities of one of revealed cells of German underground movement, operating in Malá Morávka and surrounding villages during the summer of 1945. The case is quite unique due to relatively extensive preserved agenda, which enables us to reconstruct the actions of the group and to identify the leaders of the cell. The organisation was finally destroyed by police and military intelligence forces during late Summer and early Autumn of 1945.

Mgr. Lubomír Hlavienka, Ph.D.
Slezské zemské muzeum
hlavienka@szm.cz